

SON 15 YILIN İŞ KAZALARI VE İŞ CİNAYETLERİ İSTATİSTİKLERİNİN GÖSTERDİKLERİ

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), her yıl bir önceki yılın iş kazaları ve meslek hastalıkları istatistiklerini yayımlıyor. Ancak bu istatistikler sadece sigortalı olarak çalışan işçilerin istatistiklerini içermesi nedeniyle ülkemizde çok yaygın bulunan kayıt dışı çalışanların geçirdikleri iş kazaları ve meslek hastalıklarını kapsamamaktadır.

Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğini tamamlamak üzereyiz, Türkiye Cumhuriyeti 100 yaşını çoktan doldurdu. TMMOB'nin 3 Mart gününü "İş Cinayetlerine Karşı Mücadele Günü" ilan etmesine [1] neden olan, 263 maden işçisini yitirdiğimiz Kozlu maden faciasının üzerinden 33 yıl; AKP'nin tek başına iktidara gelişinin üzerinden 22 yıl geçti. 2012 yılında kabul edilen 6331 sayılı İş Sağlığı Güvenliği Yasası 12 yıldır yürürlükte. Gelişmiş ülkelerde gerek gelişen teknolojinin gerekse uygulanan sosyal politikaların sayesinde iş kazalarının ve bu kazalardan kaynaklı ölümlerin sayısı düzenli azalma eğilimindeyken, ülkemizde bunun tam tersi bir tabloyla karşı karşıyayız. Bu yüzden, birçoğunu kaza olarak kabul etmediğimiz bu vakalarda işçilerin yaşamlarını yitirmelerine de "iş cinayeti" demeye devam ediyoruz. Bu yazıda, son 15 yılda Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından açıklanan istatistikleri [2] baz alarak işçi sağlığı ve iş güvenliğinde geldiğimiz yeri değerlendirmeye çalışacağız.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), her yıl bir önceki yılın iş kazaları ve meslek hastalıkları istatistiklerini yayımlıyor. Yayımlanan istatistikler, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa göre 4A ve 4B statüsünde çalışmakta olan sigortalıların geçirdikleri iş kazaları, ölümlü iş kazaları ve meslek hastalıklarının sayılarını içeriyor. SGK tarafından en son 2023 yılının istatistikleri yayımlanmış durumda, buradan hareketle 2009-2023 yıllarını kapsayan 15 yıllık aralıktaki sayıları ana hatlarıyla ele alacağız.

SGK'nin istatistiklerini paylaşıp değerlendirmeye başlamadan önce bu istatistiklerle ilgili bazı noktalara değinmeliyiz. İlk olarak, SGK'nin 2017 yılına kadar yayımladığı yıllıklarda sadece 4A kapsamındaki sigortalıların iş kazası ve meslek hastalıkları istatistiklerine yer verdiğini, 2017 yılından itibaren ise 4B kapsamındaki sigortalıların iş kazası ve meslek hastalıklarının sayılarını da yayımlamaya başladığını belirtmek gerek. Ancak bu yayımlanan 7 yıllık periyotta 4B kapsamındaki sigortalıların iş kazası ve meslek hastalığı sayıları, 4A kapsamındakilerin sayılarıyla karşılaştırınca çok az sayıda görünüyor. Örneğin, 4B kapsamındaki sigortalıların iş kazası ve meslek hastalığı sayılarının yayımlandığı ilk yıl olan 2017 yılında iş kazası geçirenlerin sayısı 213, iş cinayeti nedeniyle ölenlerin sayısı 3, meslek hastalığına yakalananların sayısı 2, meslek hastalığı nedeniyle ölenlerin sayısı 2 olarak görünürken en son yayımlanan yıl olan 2023 yılının istatistiklerinde bu sayılar aynı sırayla 254, 6, 1 ve 0 olarak görülüyor. Aynı yıllarda (2017 ile 2023) 4A kapsamındaki sigortalılardan iş kazası geçirenlerin sayıları ise 359653 ve 681401, iş cinayeti nedeniyle ölenlerin sayıları 1633 ve 1972, meslek hastalığına yakalananların sayıları 691 ve 945 iken meslek hastalığı nedeniyle ölen bulunmuyor. Aradaki yıllarda da durum benzer olduğu için 4A kapsamındaki sigortalıların iş kazası ve meslek hastalıkları sayılarının büyüklüğü nedeniyle 4B kapsamındaki sigortalıların iş kazası ve meslek hastalıkları sayıları istatistiksel anlamda büyük fark yaratmıyor. Yazıda yer verdiğimiz tablo, 2017-2023 arasındaki yıllarda 4A ve 4B'li sigortalıların geçirdikleri iş kazaları ve meslek hastalıklarının toplam sayılarını içermektedir.

SGK istatistikleriyle ilgili altı çizilmesi gereken diğer iki konu ise bu sayıların kapsamına dair. Sosyal Güvenlik Kurumu sadece sigortalı olarak çalışan işçilerin istatistiklerini takip edip yayımladığı için bu istatistikler ülkemizde çok yaygın bulunan kayıt dışı çalışanların geçirdikleri iş kazaları ve meslek hastalıklarını kapsamamaktadır. Sigortalı olarak çalışan işçilerin geçirdikleri iş kazalarının ve meslek hastalıklarının her zaman bildirilmemesi ya da tespit edilememesi ise sigortalı çalışanların geçirdiği iş kazası ve meslek hastalıklarının bile SGK istatistiklerinde gerçek sayılardan daha düşük kalmasına yol açan başka bir etken. Dolayısıyla, ülkemizde yaşanan iş kazaları, iş cinayetleri ve meslek hastalıkları sayılarının, SGK'nin açıkladığı yıllıklarda yer alanlardan çok daha fazlası olduğu su götürmez bir gerçektir. Bu konuda alternatif bir çalışma sürdüren İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, çeşitli kaynaklardan (örneğin basında çıkan haberler, sosyal medya paylaşımları vs.) iş kazaları ve iş cinayetlerini takip ederek hemen her yıl SGK istatistiklerinde yer alandan çok daha fazla sayıda iş cinayeti yaşandığını kamuoyunun gözleri önüne sermektedir. Öte yandan, gerçek sayılardan çok daha az olduğunu bildiğimiz, SGK tarafından açıklanan resmî sayılar bile bize oldukça kötü bir tablo çizmekte, işçi sağlığı ve iş güvenliği alanındaki çalışmalarımızı artırmamız gerektiğini anımsatmaktadır.

İş kazaları, iş cinayetleri ve meslek hastalıklarının SGK istatistiklerine göre son 15 yıllık bilançosunu tablo olarak önümüze koyduktan sonra, bu istatistiklerin bize gösterdiklerini incelemeye çalışalım.

Yıl	İş Kazası Geçiren Sigortalı Sayısı	İş Kazası Sonucu Ölen Sigortalı Sayısı	Meslek Hastalığı Sayısı	Meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı sayısı
2009	64316	1171	429	0
2010	62903	1444	533	10
2011	69227	1700	697	10
012	74871	744	395	1
2013	191389	1360	351	0
2014	221366	1626	494	0
2015	241547	1252	510	0
2016	286068	1405	597	0
2017	359866	1636	691	0
2018	431276	1542	1047	0
2019	422837	1149	1091	0
2020	384605	1240	909	5
2021	511639	1394	1209	35
2022	589271	1520	955	8
2023	681655	1972	946	0

2013 yılında gerek iş kazalarında gerekse iş cinayetlerinde SGK istatistiklerine de yansıyan büyük bir artış göze çarpmaktadır. Bu artış, 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasasının 2013 yılında yürürlüğe girmesiyle açıklanabilmektedir. SGK'nin 2013 yılından itibaren yayımladığı yıllıklarda açıklama olarak eklediği nota göre, "2012 ve öncesi yıllarda iş kazası geçiren sigortalı sayılarına ait istatistikler verilirken ödemesi yapıp kapatılan iş kazası vaka sayıları esas alınmaktaydı. 2013 yılından itibaren iş kazası bildirim formunun elektronik ortamda alınmaya başlanması ile iş kazası geçiren tüm sigortalı sayılarına ait veriler Avrupa Birliği standartları da (ESAW) dikkate alınarak verilmeye başlanılmıştır. ESAW metodolojisine göre iş kazası sonrası işe başlama kazadan sonraki 5. günde meydana gelmiş ise bu iş kazası istatistiklere yansıtılmaktadır." Dolayısıyla 2013 yılında 2012 yılına

göre iş kazaları ve iş cinayetlerinin sayılarının yaklaşık olarak ikiye katlandığını değil, 2013 yılından itibaren yayımlanan iş kazası sayılarının gerçeğe biraz daha yaklaştığını söyleyebiliriz. Öte yandan bu durum bize 2013 öncesi yıllardaki istatistiklerin gerçek sayılardan çok daha aşağıda kaldığını göstermektedir.

SGK istatistiklerinde, gerçekleşen iş kazaları ve iş cinayetlerinin iş kollarına göre dağılımlarına da her yıl ayrıntılı olarak verilmektedir. Veriler incelendiğinde, gerçekleşen iş kazalarının ve iş cinayetlerinin sayılarının çokluğuyla hemen hemen her yıl dikkat çeken sektörlerin başında inşaat işleri gelmektedir. 301 maden işçisini yitirdiğimiz Soma katliamının yaşandığı 2014 yılında madencilik sektöründe yaşanan iş cinayetlerinin toplam sayısı 381 iken, aynı yıl inşaat işyerlerinde yaşanan iş cinayetlerinin toplam sayısının 501 olması bunun çarpıcı bir örneğidir. Yayımlanan en güncel istatistik verilerine göre 2023 yılında inşaat işyerlerinde toplam 8211 sigortalı iş kazası geçirmiş, iş cinayetine kurban giden işçilerin sayısı 552 olmuştur; yani 2023 yılında gerçekleşen toplam iş kazalarının %12'si, iş cinayetlerinin ise %28'i inşaat sektöründe gerçekleşmiştir. Yine aynı istatistiklerde dikkat çeken bir başka alan ise "karayolu ve boru hattı taşımacılığı" işleridir. 2023 yılında bu işlerde çalışan 277 işçi, diğer taşımacılık faaliyetlerini de dahil ettiğimizde ise taşımacılıkla ilgili işlerde çalışan toplam 347 işçi iş cinayeti kurbanı olmuştur. İş kolları açısından dikkat çekmek istediğimiz bir başka nokta ise tarım ve ormancılıkta yaşanan iş cinayetleri ve kayıt dışılık konusudur. SGK istatistiklerine göre 2023 yılında bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetlerinde 16, ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretiminde 12 işçi olmak üzere tarımla ilişkili 28 işçinin yaşamını yitirdiği kayıt altına alınmıştır. Oysa İSİG Meclisinin derlediği 2023 verilerine göre tarım ve ormancılıkta en az 371 işçi yaşamını iş cinayetleri sonucu yitirmiştir. Bu durum, yazının başında vurguladığımız SGK istatistiklerinin eksikliği ile ülkemizde başta tarım ve ormancılık olmak üzere birçok sektörde kayıt dışı çalışmanın yaygınlığını bir kez çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir.

1992 yılında Zonguldak Kozlu'da gerçekleşen maden faciası, 2014 yılına kadar Türkiye tarihinde tek seferde en çok işçinin yaşamını yitirdiği olay olarak kaldı. 2014'te gerçekleşen ve 301 maden işçisini yitirdiğimiz Soma katliamı ne yazık ki bu konuda Kozlu'yu geride bıraktı. Yine ne yazık ki, 2013 yılında 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasasının yürürlüğe girmesinden sonra gerçekleşen birçok başka işçi katliamı da hâlâ belleklerimizde. 2014'te Ermenek'te 18 madenci ve Mecidiyeköy'de Torunlar İnşaat'ta 10 inşaat işçisi, 2016'da Şirvan'da 16 madenci, 2020'de Sakarya Hendek'te havai fişek fabrikasında gerçekleşen patlamada 7 işçi, 2022'de Amasra'da 43 madenci iş cinayetlerine kurban gitti. Henüz SGK istatistikleri yayımlanmadığı için bu yazıya dahil etmediğimiz 2024 yılında da Erzincan İliç'te siyanürlü toprak kayması sonucu 9 işçinin ve Beşiktaş Gayrettepe'de bir gece kulübünde çıkan yangın nedeniyle 29 işçinin yaşamını yitirdiği katliamların acısı belleklerimizdeki tazeliğini koruyor.

"Katliam" olarak adlandırdığımız, çok sayıda işçinin tek seferde yaşamını yitirdiği bu olayların yaşandığı dönemlerde kamuoyunun dikkati yaşanan bu iş cinayetlerine yönelir ve herkesin bir süreliğine önemseydiği bir konu haline gelir iş cinayetleri. Ancak bu geçici ilginin ardından adeta her şey bir sonraki katliama kadar unutulur. Bu yüzden Soma'dan sonra Ermenek, Ermenek'ten sonra Şirvan, Şirvan'dan sonra İliç katliamları gerçekleşmiştir. Oysa böyle büyük katliamlar yaşanmamış olsa bile ülkemizin çözülmesi gereken en önemli sorunlarından birinin işçi sağlığı ve iş güvenliği konusu olması gerektiğini gösteren başat gösterge, bu yazıda değerlendirmeye çalıştığımız istatistiklerdir. Yetersizliğini birkaç kez vurguladığımız SGK kayıtlarına göre bile her yıl binlerce iş cinayeti gerçekleşmektedir. Bu resmî verilere göre 2009-2023 yılları arasındaki 15 yıllık dönemde toplam 21155 kişi iş cinayetlerinde yaşamını yitirmiştir. 2023 yılında gerçekleşen 1972 iş cinayeti, bize 2023 yılı boyunca her gün 5 ya da 6 işçinin öldüğünü göstermektedir. Bir karşılaştırmayla vurgulamak gerekirse; sadece 2023 yılında en az 6 kez Soma katliamı ölçeğinde bir katliamın yaşandığını, yani 2 ayda bir katliam gerçekleşip her birinde 328 işçinin can verdiğini düşünün. TMMOB'nin yıllardır iş cinayetlerine karşı yürüttüğü mücadelenin önemli söylemlerinden olan "Kaza değil, cinayet! Kader değil, katliam!" ifadesinin doğruluğu bu tabloya bakınca çok daha iyi anlaşılmaktadır.

İşçilerin yaşamlarının önemsenmediği, sermayenin kârının öncelendiği bu çalışma düzeninde, 2012 yılında kabul edilen ve 2013 yılında yürürlüğe giren 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası da önemli bir yer tutuyor. Yasanın yürürlükte olduğu ve SGK tarafından istatistikleri yayımlanmış olan son 11 yılda (2013-2023) toplam 16096 işçi, yani 11 yıl boyunca

ortalama her yıl 1463 kişi iş “kaza”larında can vermiş. Bu sayılar bize yasanın yürürlüğe girmesinden beri işçi sağlığına katkıları konusunda bir fikir veriyor olsa da, konunun ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olduğu bir etkinliği ve yayını anımsatmakta yarar görüyoruz. TMMOB, DİSK, KESK, TTB ve TDB tarafından 11-12 Kasım 2022 tarihlerinde düzenlenen “6331 Sayılı Yasanın 10. Yılında Türkiye’de İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sempozyumu”nda yapılan değerlendirmeler [3] bugün de güncelliğini ve gerçekliğini koruyor.

Açıklanan son 15 yılın SGK istatistikleri üzerinden genel bir değerlendirme yapmaya çalıştığımız bu yazıda işçi sağlığı ve iş güvenliği meselesinin önemli parçalarından biri olan meslek hastalıklarına da kısaca değinmeye çalışacağız. Esasında oldukça önemli bir başlık olan meslek hastalıklarına kısa değinmemizin nedeni ise ülkemizde meslek hastalıklarının tespiti ve kayıt altına alınmasında hâlâ büyük bir eksiklik bulunması. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) çeşitli yıllarda yaptıkları çalışmalar ve yayımladıkları raporlar, meslek hastalıklarının ve buna bağlı ölümlerin iş cinayetlerinin sayısının da üzerinde olmasını gerektiriyor. Örneğin ILO’nun 2023 yılında yayımladığı verilere [4] göre dünya genelinde iş nedeniyle bir yılda gerçekleşen yaklaşık 2,9 milyon ölümün yaklaşık 330 bini iş kazaları nedeniyle gerçekleşirken yaklaşık 2,6 milyonu yani neredeyse %90’ı meslek hastalıkları nedeniyle gerçekleşiyor. İşgücünün 3,4 milyar kabul edildiği aynı verilere göre her yıl 160 milyon kişi ise meslek hastalıklarına yakalanıyor. SGK istatistiklerinde son birkaç yılda 4A ve 4B kapsamındaki sigortalıların toplam sayısı 21 ila 23 milyon arasında değişiyor. Bunu ortalama 22 milyon olarak alıp ILO’nun tahminlerine göre hesaplayacak olursak, ülkemizde yılda yaklaşık 100 bin kişinin meslek hastalıklarına yakalanması, yaklaşık 16500 kişinin de meslek hastalıklarına bağlı olarak yaşamını yitirmiş olması beklenir. Oysa SGK istatistiklerinde 2023 yılında sadece 946 kişi meslek hastalıklarına yakalanırken meslek hastalığı nedeniyle kimse ölmemiş! Dahası, 2009-2023 arasındaki 15 yılın 9’unda meslek hastalığı nedeniyle ölüm olmamış. İşçi sağlığı ve iş güvenliği alanında çalışma yapan hemen herkesin ısrarla belirttiğini tekrar vurgulamak gerekirse, ülkemizde meslek hastalıklarının tespitinde büyük eksiklikler bulunuyor. Bu eksikliklerin düzeltilmemesi, meslek hastalıklarının istatistiklere yansımamasıyla kalmıyor, bunlara karşı alınacak önlemlerin ve uygulanacak politikaların belirlenmesini de güçleştiriyor. Dolayısıyla tespit edilemeyen ve kayıt altına alınamayan meslek hastalıkları nedeniyle her yıl binlerce işçi yaşamını yitirmeye devam ediyor.

Ülkemizde neredeyse her yıl iş cinayetleri sayısında rekorlar kırıldığı için işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında çalışma yürüten meslek odaları, sendikalar ve diğer demokratik kitle örgütlerinin çalışmaları da doğal olarak büyük oranda bu noktaya odaklansa da, meslek hastalıklarının tespiti ve önlenmesi konusunda taleplerimizi de daha sık öne çıkarmak gerekiyor.

İş kazaları, iş cinayetleri ve meslek hastalıklarının devletin SGK eliyle açıkladığı, gerçek sayılardan oldukça uzak olduğunu bildiğimiz resmî istatistiklerde yer alan sayıları bile son 15 yılda ülkemizde işçi sağlığı ve iş güvenliğinde olmak istediğimiz noktanın çok gerisinde olduğumuzu açıkça gösteriyor. Her yıl binlerce yurttaşımızı iş cinayetlerinde yitiriyoruz, binlercesi ise iş kazaları nedeniyle sakat kalıyor, iş kazaları ve meslek hastalıkları nedeniyle sağlığını yitiriyor. Sermaye sahipleri işçilerin canı uğruna kârlarını katlarken iktidar sahipleri mevcut yasa ve yönetmeliklerin gerekliliklerini yerine getirmekten bile geri duruyor. Bu gidişatı durdurmak, ülkemizdeki her bir emekçinin güvenli ve sağlıklı ortamlarda çalışabileceği çalışma düzenini kurmak için mücadeleyi kararlılıkla sürdürmeliyiz. Birliğimizde, Odalarımızda, diğer meslek ve kitle örgütlerinde yürütülen işçi sağlığı ve iş güvenliği çalışmalarına tüm meslektaşlarımızın omuz vermesiyle mücadelemiz büyüyecektir. TMMOB çatısı altında yıllardır yürütülen bu çalışmaların en sade sloganlarından biri, bu mücadelenin gerekliliğini en iyi anlatan sözlerden biridir: “Çalışırken ölmek istemiyoruz!”

Adil Güneş AKBAŞ

TMMOB İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Çalışma Grubu

Dipnotlar:

[1] 3 Mart günü, TMMOB’nin 31 Mayıs - 3 Haziran 2012 tarihlerinde gerçekleştirilen 42. Olağan Genel Kurulunda alınan karar sonrası “İş Cinayetlerine Karşı Mücadele Günü” olarak kabul edilmiştir.

[2] <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/>

[3] <https://www.tmmob.org.tr/icerik/6331-sayili-yasanin-10-yilinda-turkiyede-isci-sagligi-ve-guvenligi-sempozyumu-kitabi>

[4] <https://www.dev.ilo.org/publications/call-safer-and-healthier-working-environments>

